

ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ БЛИЗЬКОСХІДНОГО КОНФЛІКТУ

ПЛАЧИНДА В.С.,
кандидат історичних наук,
радник відділу Близького і
Середнього Сходу

*Міністерство закордонних
справ України*

Враховуючи виняткову складність близькосхідного конфлікту, Україна послідовно виступає за суворе дотримання принципів міжнародного права та всеохоплююче його врегулювання на основі відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН. В Україні є тверде переконання, що вирішення існуючих проблем можливе лише переговорним шляхом при дотриманні сторонами взятих зобов'язань, поважанні суверенітету, безпеки, територіальної цілісності всіх держав регіону, можливості співіснування в межах міжнародно визнаних і безпечних кордонів.

З огляду на присутність національних інтересів України на Близькому Сході та зважаючи на загрозу, яку несе світу продовження конфлікту, зокрема, триваюче *палестино-ізраїльське протистояння*, у 2002 році Україна чітко заявила про себе як про країну, яка прагне грати активну роль на близькосхідній політичній арені. Це, в першу чергу, засвідчили українські мирні пропозиції, оприлюднені Л.Д.Кучмою в ході його візиту до Йорданії у квітні минулого року.

Основними елементами мирних пропозицій України є такі:

- 1) Безумовне та взаємне припинення вогню, яке розповсюджується на всі прояви насильницьких дій, в тому числі терористичні акції, і публічно оголошується урядом Ізраїлю та головою ПНА Я.Арафатом.
- 2) Повне та негайне виведення ізраїльських військ з територій, підконтрольних Палестинській національній автономії.
- 3) Прийняття РБ ООН рішення щодо якнайшвидшого створення та розгортання багатонаціональних сил і спостерігачів на Західному березі р. Йордан та в секторі Газа з метою розділення сторін, ство-

рення буферних зон і сприятливого середовища для прогресу в напрямку політичних переговорів та відтворення ПНА своєї здатності управляти ситуацією.

- 4) Підписання представниками “квартету” з урядом Ізраїлю та керівництвом ПНА спільного Меморандуму, в якому мають бути зафіксовані взаємні зобов’язання всіх причетних сторін. При цьому Україна готова розглянути можливість взяти участь у миротворчій місії міжнародних сил та спостерігачів з функціями, визначеними відповідним мандатом РБ ООН.

Виконання цього розділу врегулювання передбачає імплементацію сторонами конфлікту у тісній взаємодії з представниками США, Євросоюзу, ООН і Росії плану Тенета, рекомендацій комісії Мітчелла, спрямованих на встановлення безпеки та здійснення заходів із зміцнення довіри (зокрема, відновлення ізраїльською стороною руху людей і товарів між територіями Ізраїлю і ПНА, зняття економічної блокади з ПНА, повернення палестинській стороні її коштів).

- 5) Початок мирних переговорів щодо створення палестинської держави. Кінцевою метою переговорів на основі резолюцій РБ ООН 242, 338 та 1397 (2002 р.), Мадридської формули “земля в обмін на мир” та досягнутих раніше домовленостей має стати, зокрема, припинення окупації палестинських територій, вирішення питань території і кордонів, статусу міста Єрусалим, безпеки, палестинських біженців, розподілу водних ресурсів та інших питань, як умов, необхідних для мирного співіснування двох держав – Ізраїлю та Палестини – в безпечних та міжнародно визнаних кордонах.
- 6) Термінове вжиття заходів щодо нормалізації гуманітарної ситуації на палестинських територіях, проведення міжнародної донорської конференції під егідою ООН з метою мобілізації фінансових коштів на цілі розбудови та соціально-економічного розвитку палестинської держави.
- 7) Відновлення, не очікуючи завершення переговорів про створення палестинської держави, мирних переговорів на ізраїльсько-сирійському і ізраїльсько-ліванському напрямках.
- 8) Проведення під егідою ЮНЕСКО за участю представників Ізраїлю, Палестини та зацікавлених сторін міжнародної конференції з питань утвердження, підтримання та забезпечення суспільної, етнічної, релігійної толерантності, виховання нових поколінь ізраїльського та палестинського суспільств в атмосфері взаємної терпимості та приязні.

Безумовно, Україна не має тих можливостей миротворчої діяльності, якими володіють основні гравці на цьому полі – США, Євро-

союз, деякі інші країни. Тому у своїх мирних пропозиціях Україна не прагне підмінити зусилля головних міжнародних посередників на Близькому Сході, а намагається зробити свій практичний внесок у процес розв'язання низки близькосхідних проблем. Як незаангажований і неупереджений партнер, який має добрі і збалансовані відносини як з Ізраїлем, так і з його арабськими сусідами, Україна виявила готовність надавати свої "добрі послуги" сторонам конфлікту у будь-якій прийнятній для них формі.

Суть "добрих послуг", з якими українська сторона звернулася, зокрема, до Ізраїлю та ПНА, полягає у проведенні на території України одного чи декількох раундів ізраїльсько-палестинських переговорів та/або серії міжнародних "круглих столів" за участю представників політичної та інтелектуальної еліти Ізраїлю, ПНА, а також зацікавлених сторін. При цьому в Україні виходять з того, що подібні форуми мають сприяти генеруванню нових ідей та підходів до різних аспектів близькосхідного врегулювання, відновленню довіри між ізраїльтянами та палестинцями, що сьогодні особливо актуально з огляду на глибину відчуження у стосунках між двома народами.

У зв'язку з зазначеним, з трибуни поточної сесії ГА ООН представник України повідомив про готовність нашої держави провести у травні 2003 р. в Києві Міжнародну зустріч з підтримки мирного процесу на Близькому Сході, що відбудеться під егідою ООН. Для України це стане першим політичним заходом подібного характеру і масштабу, враховуючи участь в ньому не лише представників Ізраїлю і ПНА, але й інших країн світу, провідних українських політологів, аналітиків, фахівців з питань близькосхідної політики та ін.

Україна завжди підтримувала кроки, які здійснювалися на шляху до всеосяжного і остаточного близькосхідного врегулювання, зокрема, відновлення у березні 2000 р. ізраїльсько-палестинських переговорів про постійне врегулювання, виведення Ізраїлем у травні 2000р. військ з Півдня Лівану, проведення саміту в Кемп-Девіді у липні 2000 року, прийняття сторонами у червні 2001 року "плану Тенета" тощо. У цьому контексті Україна підтримує нинішні миротворчі зусилля членів "квартету", зокрема, Комюніке, озвучене "квартетом" у Нью-Йорку 17 вересня минулого року, в якому пропонується трирічний план ізраїльсько-палестинського врегулювання і створення незалежної палестинської держави.

Поряд з цим, Україна неодноразово висловлювала своє занепокоєння негативним розвитком подій в регіоні та виступала з відповідними заявами, в т. ч. у зв'язку з ескалацією напруженості у відносинах між Ізраїлем і палестинцями, численними терористичними актами, здійсненими палестинськими радикалами, політикою

вибіркових ліквідацій ізраїльської армії та сил безпеки, що призводить до значних жертв з обох сторін.

Питанням близькосхідного врегулювання приділяється значна увага в ході українсько-ізраїльських і українсько-палестинських зустрічей і переговорів, в т. ч. на найвищому рівні. Вони були, зокрема, темою зустрічі між Президентом України Л.Д.Кучмою і Прем'єр-міністром Ізраїлю Егудом Бараком, проведеної у вересні 2000 р. на Саміті тисячоліття в ході роботи сесії ГА ООН. Керівники двох країн домовилися про створення політичного інституту координаторів двосторонніх відносин, включаючи питання близькосхідного врегулювання.

У квітні 1999 року в рамках консультацій з питань близькосхідного врегулювання в Україні перебував голова ПНА Ясер Арафат, в ході зустрічей з яким палестинському керівництву було рекомендовано утриматися від проголошення держави в односторонньому порядку, оскільки це може призвести до важко передбачуваних наслідків.

Зазначена позиція України, в тому числі щодо права палестинського народу на створення власної держави шляхом переговорів з Ізраїлем, була підтверджена Л.Д.Кучмою під час його зустрічі з Я.Арафатом у січні 2000 року у Віфлеємі та у вересні 2000 року в Нью-Йорку.

Питання близькосхідного мирного процесу, перш за все, ізраїльсько-палестинського врегулювання, та шляхи залучення України до нього, порушувалися в ході українсько-ізраїльських та українсько-палестинських політичних консультацій, що відбувалися протягом 1998-2001 рр.

Зокрема, велика увага була приділена близькосхідним питанням під час зустрічі української делегації з Я.Арафатом у травні 2001 р. в Рамаллі. Голова ПНА висловився за більш активну роль України у близькосхідному процесі як в рамках ООН, так і на двосторонньому рівні. Він зазначив, що вбачає місце України у групі т.зв. "незаангажованих" держав (скандинавські країни, Австрія, Ірландія). При цьому палестинський лідер не виключив можливості посередництва України між причетними сторонами (на зразок норвезького чи шведського).

Значна увага приділялась цим питанням в ході візиту до Києва в жовтні 2001 р. міністра планування і міжнародного співробітництва ПНА Набіля Шаата. На зустрічі глава зовнішньополітичного відомства України А.М.Зленко висловив готовність української сторони надати практичне сприяння процесу близькосхідного врегулювання і підтвердив пропозицію України надати свою територію делегаціям держави Ізраїль і ПНА для проведення переговорів, яка була висловлена у посланні Президента України до ізраїльської і палестинської сторін у вересні 2001 року.

Тематика близькосхідного врегулювання України була центральною темою переговорів у Києві в ході візитів до України Президента Ізраїлю Моше Кацава (січень 2001 р.) та Міністра закордонних справ цієї країни Шимона Переса (грудень 2001 р.).

Значне місце близькосхідна проблематика займає під час переговорів української сторони з керівництвом арабських країн. Зокрема, нинішня криза в ізраїльсько-арабських відносинах і можливості її розблокування стали важливою темою візитів до Сирії, Лівану і Йорданії Президента України Л.Д.Кучми (20-24 квітня 2002 р.), а також візитів глави української держави до країн Перської затоки (січень 2003 р.). Зазначена тематика була в центрі уваги під час переговорів Міністра закордонних справ А.М.Зленка у Кувейті, Катарі, Омані і ОАЕ, які відбулися 12-16 січня 2002 року.

Про важливе значення Близького Сходу для України та її зацікавленість у всеохоплюючому і справедливому врегулюванні в регіоні свідчить створення інституту Повноважного представника України на Близькому і Середньому Сході. Першим близькосхідним посланцем України став Посол з особливих доручень В.І.Нагайчук, який протягом 2001-2002 рр. здійснив шість візитів по країнах Близького Сходу для роз'яснення позиції України та її мирних пропозицій, а також для встановлення політичних контактів з керівниками регіону та головними міжнародними посередниками.

При цьому, як ізраїльська, так і палестинська сторона висловилися за доцільність активізації робочих поїздок Повноважного представника України до регіону, більш тісного співробітництва з посланниками країн – співспонсорів близькосхідного врегулювання.

Позитивну оцінку роботі українського інституту спеціального близькосхідного посланника дали регіональні представники країн-головних близькосхідних посередників – А. Вдовін (РФ), Т. Ларсен (ООН), А. Міллер (США), М.Моратінес (Євросоюз).

Безумовно, Україна займає активну позицію з близькосхідного врегулювання в рамках роботи ООН, що пояснюється не лише її традиційним багаторічним членством в Комітеті ООН із здійснення невід'ємних прав палестинського народу, але й прагненням займати активну, конструктивну позицію при опрацюванні і голосуванні резолюцій з близькосхідних питань в Раді Безпеки ООН та в ході роботи сесій ГА ООН. Зокрема, пріоритетного значення сприянню врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту Україна надавала будучи непостійним членом РБ ООН у 2000-2001 рр.

Іншим ключовим елементом всеохоплюючого вирішення близькосхідної проблеми є ізраїльсько-сирійське врегулювання. При активному посередництві США сторони свого часу погодилися на

рівноправне і поетапне врегулювання за принципом "мир в обмін на територію", однак відновлені у 1995 р. переговори між представниками генеральних штабів двох країн, які мали розробити взаємні заходи безпеки, були зупинені. Наприкінці 1999 р. та на початку 2000 року в США відбулися два раунди переговорів між прем'єр-міністром Ізраїлю Е.Бараком і міністром закордонних справ Сирії Ф.Шараа, однак вони завершилися безрезультатно. Не дала результатів і зустріч президентів США та Сирії, що відбулася у березні 2000 р. А після початку "інтифади 2" восени того ж року відносини між двома країнами стали ще більш напруженими.

В цих умовах Україна утримується при голосуванні в ООН резолюції "Сирійські Голани". Наша держава повністю поділяє зміст цієї резолюції, однак вважає, що її окремі положення стосуються питань, які мають бути вирішені в рамках двосторонніх ізраїльсько-сирійських переговорів. При визначенні своєї позиції Україна враховує думку країн ЄС, які також утримуються при голосуванні цієї резолюції.

Третім напрямом близькосхідного мирного процесу є ізраїльсько-ліванське врегулювання. У травні 2000 року Ізраїль в односторонньому порядку вивів свої війська з Півдня Лівану. Незважаючи на вивід ізраїльських військ, ізраїльсько-ліванські відносини не нормалізувалися, так як ліванська сторона не вважає повним звільнення ліванських територій. У зв'язку з продовженням напруги на ізраїльсько-ліванському кордоні у липні 2000 року прикордонну смугу в Лівані зайняли миротворчі сили ООН, серед яких і український інженерно-саперний батальйон чисельністю в 650 чоловік.

Досвід діяльності Українського інженерного батальйону у складі Тимчасових миротворчих сил ООН у Лівані є прикладом того, що в реалізації своєї близькосхідної політики Україна концентрує зусилля, передусім, на конкретних реальних проектах, які приносять більше користі, ніж загальні декларації.

Практична участь України в роботі міжнародних миротворчих сил на Півдні Лівану не обмежилася інженерною розвідкою місцевості на наявність вибухово-небезпечних предметів (за неповних два роки роботи таких було знешкоджено близько 1300). Протягом цього часу український 3-й окремий інженерний батальйон у складі миротворчого контингенту Місії ООН у Лівані займався також інженерними роботами (підготовка доріг, прокладка електромереж, встановлення огорож, спорудження вертолітних майданчиків) та гуманітарною допомогою (передача місцевому населенню та дитячим будинкам продуктів харчування, надання медичного обслуговування більш ніж 2 тис. громадян Лівану).

Ще одним паралельним напрямком близькосхідного мирного про-

цесу є розвиток міжнародного економічного співробітництва в регіоні. Україна брала участь у всіх чотирьох Міжнародних конференціях з питань економічного співробітництва на Близькому Сході та в Північній Африці (MENA) і зацікавлена у відновленні їхньої роботи, оскільки вони, з її точки зору, сприяють створенню необхідного економічного підґрунтя для розширення політичних контактів і врегулювання політичних проблем між державами регіону.

Таким чином, вищевикладене свідчить, що близькосхідна проблема і питання мирного врегулювання найбільш тривалого на земній кулі конфлікту постійно перебуває в полі зору української зовнішньої політики, що проявляється у ініціюванні Україною мирних пропозицій, активній участі в роботі міжнародних форумів та порушенні зазначених питань в ході двосторонніх політичних контактів.

Надійшла до редакції 11.01.2003